

Nedēļas nogalē arī Latvijā notiek Eiropas kultūras mantojuma dienas. “Šī skaistā, mantojuma ideālus vienojošā tradīcija ik gadu septembrī iekustina vairāk nekā 20 miljonu cilvēku

prātus, dodot piepildījumu Eiropas identitātes labākai izpratnei,” raksta Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldes vadītājs Juris Dambis. Šogad paliek simts gadu, kopš pieņemts likums par pieminekļu aizsardzību un nodibi-

nāta Pieminekļu valde. Mērķis – aizsargāt kustamus un nekustamus pieminekļus, kuriem ir arheoloģiska, etnoloģiska, vēsturiska vai mākslas vērtība un kuru uzglabāšana ir Latvijas valsts un tautas interesēs. Gadu des-

mitos mainījušās varas, brīžam attieksme pret vērtībām, bet paaudzes ir pratušas nosargāt, saglabāt tautas kultūras mantojumu.

Saruna ar Cēsu novada Tūrisma attīstības aģentūras Tūrisma un Āraišu ezerpils nodaļas vadītāju EVU KOLJERU.

MANTOJUMS. Katram savs un visiem kopīgs

- Kas ir kultūras mantojums, par ko pēdējā laikā tiek daudz tiek runāts?

- Kultūras mantojums ir tas, ko pats tā nosauc. Varam runāt par materiālo kultūras mantojumu – ēkām, un nemateriālo – mūsu prasmēm, atmiņām, nostāstiem. Tas ir nacionālais kultūras mantojums. Man patīk runāt par mazo kultūras mantojumu, kas būtisks vietējiem cilvēkiem. Kādā Āraišu biedrības sapulcē izskanēja saukums, ka pie vecā ceļa pazudis krustakmens. Tas nav pazudis, bet ieaudzis krūmos un garāmbraucot nav ieraugāms. Krustakmens cilvēkiem, vietai, kur viņi dzīvo, ir svarīgs. Tas ir viņu kultūras mantojums, kaut nav ne pieminekļi, ne kaut kas liels Latvijas mērogā. Viņiem tas ir tikpat svarīgs kā nacionālās vērtības. Un bez tā mazā nav lielā.

- Kāpēc kultūras mantojumam tiek pievērsta tāda uzmanība, vai tas saistīts ar identitātes saglabāšanu, meklējumiem?

- Identitāte, vietējā kopiena un kultūras mantojums ir cieši saistīti. Vietējai kopienai ir sava piederības sajūta, un to veido simboli, kas ir kultūras mantojums. Tas var būt redzamais un neredzamais, kas saistīts ar vietu. Globālajā pasaulē vietas kļūst līdzīgas, bezpersoniskas, kultūras mantojums ir tas atšķirīgais. Ja cilvēks neko nezina par vietu, kur dzīvo, tad arī neveidojas piederības sajūta. Jo vairāk par to zina, jo vairāk ieinteresēts, lai tajā vērtīgo saglabātu. Grūti kaut ko no augšas aizstāvēt, saglabāt, jārada interese, lai katram savā vietā tas ir svarīgi.

Āraišnieki skumst par Āraišu baznīcas mācītājmuižas kompleksu, kas ir bēdīgā stāvoklī. Ir skaisti atjaunota baznīca, bet blakus ēkas iet bojā. Āraišu mācītājmuižas apbūve ar parku ir valsts nozīmes aizsargājams arhitektūras pieminekļis. Saprotams, lai to atjaunotu, nepieciešami lieli līdzekļi, bet būtiski, kādam mērķim ēkas izmantot. Tas ir izaicinājums – katrai vecai ēkai, kultūras piemineklim atrast mūsdienu funkciju. Plāni ir bijuši. Ja paskatās 1974. gadā tapušo Āraišu muzejparka attīstības plānu, tur bija iecerēts veidot arheoloģijas muzeju. Protams, tad bija citas īpašumtiesības.

Aizvien gaisā virmo ideja par hernhūtiešu muzeja izveidi. Pārvest no Vecpiebalgas saiešanu namu, tajā iekārtot ekspozīciju. Āraišos tas labi iederētos. Draudze piekrīt atvēlēt zemi. Bet pietrūkst resursu, lai iecerī īstenotu. Dzemzēl ir gana daudz piemēru, kad tiek ieguldīta nauda, bet atjaunotajam netiek rasts ilgtermiņa risinājums. Tas ir arī stāsts par saiešanas namu pie Alauksta, ko pārveda no Launkalnes “Lieduliešiem”, uzstādīja un vēlāk remontēja. Tā tas stāv.

■ Āraišu ainava.

Tā ir ar daudzām idejām. Kaut vai Āraišu muzejparka attīstības plāni. Cik cilvēku nestrādāja, nepētīja! Idejas bija labas, jā, ambiciozas. No vienas šosejas līdz otrai un dzelzceļam bija iezīmēta vairāk nekā tūkstoš hektāru teritorija. Un laikā, kad laukos veidoja ciematus, Āraišos tika aizstāvētas viensētas. Kā tas saderēja ar tā laika ideoloģiju? Jau 60. gados, kad sākās arheoloģiskie izrakumi, pētniecība, daudziem bija skaidrs, ka ir tik bagāts materiāls un var veidot parku. Āraiši – tā ir kultūrvēsturiska teritorija, nevis tikai arheoloģiskais parks.

Visos laikos ir cilvēki, kuri to saprot, kuriem tas ir svarīgs. Viņi mācēja aizstāvēt, izmantot tā laika ideoloģiju, lai pierādītu, ka tas ir jādara. Ne iznīcināt, bet saglabāt.

- Kāda šodienas cilvēkam ir izpratne par kultūras mantojumu?

- Tā ir ļoti atšķirīga. Tas atkarīgs, kurā sociālajā burbulī esi. Ir tādi, kuriem mantojums ir ļoti svarīgs, un tiek meklēti veidi, kā saglabāt un arī izmantot, atrast kopsakarības, ka mantojuma saglabāšana iet roku rokā ar attīstību. Tā ir mūsdienīga pieeja. Bieži vien par kultūras mantojumu runājam, domājot par materiālo, par arhitektūru. Bet tas jāskata kopā ar dabas vērtībām, nekas nav atrauts no vides. Man patīk kultūrainavas koncepti, kur daba, nemateriālais un materiālais ir skatāms kopā. Kultūras mantojuma pētniecība vairs nav atsevišķu elementu pētīšana, bet viss tiek vērtēts kontekstā.

Tad ir burbuli, kuros cilvēki to vien saka – atkal kaut kas jāzaglabā un savā īpašumā nedrīkstu darīt, kā gribu. Reizēm, neapzinoties

un nezinot, ka tev pieder vērtība, to iznīcīni vai neatgriezeniski sabojā. Kad tās vairs nav, vai nu pats, vai nākamās paaudzes saprot, kas pazaudēts. Ir jābūt sadarbībai ar kultūras mantojuma ekspertiem, lai veidotos padomdevēja un īpašnieka attiecības.

Āraišnieki runājām, ka būtu labi, ja Āraišos būtu būvniecības vadlīnijas. Kaut vai, kādus likt jumtus, kādas krāsas izmantot, lai veidojas vienota ainava. Ienāk jauni cilvēki, ja zinātu, ka te ir tādi noteikumi, viņi būtu ieinteresēti tos ievērot, lai iekļautos šajā vietā. Savulaik, kad Āraišu muzejparks bija Gaujas Nacionālā parka pakļautībā, viensētas tika apzinātas. Tagad daudz mainījies, kas zudis, kas nācis klāt, vērts apzināt, novērtēt un domāt tālāk.

Āraišiem kultūrainava, telpiskums ir tas, kas saglabājams, necelt jaunas mājas, atstāt atklātos skatu laukumus, vietas. Bet ainava aizaug, un ir jautājums, kas to attīrīs. Nav viena, kam uzlikt par pienākumu, jo ir privātpašumi. Ir jāvienojas, jāizcērt. No vējdzirnavām vēl redz ezeru, bet no “Buliņiem” tūlīt neredzēs. Ir vairākas vietas, kuras jāattīra. Vietējai kopienai, ja gribam skaistu ainavu, ir jāvienojas, jāuzņemas atbildība. Nacionālā politika neiekļauj vietējās intereses. Arheoloģe, āraišniece Zigrīda Apala teikusi: “Āraišiem piemīt kāds netverams gars. Dievs šai vietai ir uzlicis savu roku.” Ja katrs to saprot, tad vieta dzīvo, attīstās.

- Kāda ir Āraišu arheoloģiskā muzejparka vieta kultūras mantojumā?

- Ar ko saistās Āraiši? Vispirms ar teikām, lidojošo ezeru, nostāstiem par baznīcu, Karātu kalnu,

Āraiši daudz iemūžināti gleznās. Tad amatu prasmēm, kuras praktizē un pēta Drabešu Amatu mājā. Te top māla trauki, kādi gatavoti ezerpilī dzelzs laikmetā, kad tehnoloģija bija citāda nekā šodien. Tas ir nemateriālais mantojums, kas dzīvo.

Āraišu ezerpils ir rekonstrukcija, kaut bijuši apmeklētāji, kuri domājuši, ka redzēs oriģinālo ezermītni. Visticamāk, nepadomā, cik ilgi var kalpot koks. Āraišu ezerpils ir stāsts par personību Jāni Apalu, viņa atstāto mantojumu nemateriālā un materiālā mantojuma saglabāšanā. Ne jau viegli viņam tas nācās. Tomēr ezerpils stāv. Nepārtraukti mājīgas tiek remontētas, uzcelts aizsargsienas fragments. Arī Meitu salas attīstība ir Jāņa Apala ideja, lai Āraišos var iepazīt visus laikmetus. Vēl ir pilsdrupas, tur darāmā netrūkst. Āraiši glabā un atklāj gadsimtu Latvijas vēsturi.

- Āraišu muzejparka attīstības plāni ir skaidri, darāmā netrūkst.

- Darāmā nekad netrūkst. Galvenais objekts ir ezerpils, tās tehniskais stāvoklis nav labs. Zem mājīnām ir betona režģis, un tas drūp, ūdens līmenis ezerā mainās, balķi ātri bojājas. Betons kalpojis 50 gadus. Pienācis laiks, kad jāveic nopietns darbs. Ir gatavs ezerpils atjaunošanas tehniskais plāns. Nemateriālā kultūras mantojuma pārvalde seko, un vajadzīgs saskaņojums par ik darbu, kas tiek darīts muzejparkā.

Sākotnēji ezerpils saimnieks bija Gaujas Nacionālais parks, tad Cēsu muzejs, drīz to atdeva Kultūras ministrijai un apsaimniekoja Āraišu ezerpils fonds, tad ezerpils nonāca Latvijas Vēstures muzeja

paspārnē, līdz to pārņēma Amatas novada pašvaldība, un tagad saimnieks ir pašvaldības Tūrisma attīstības aģentūra. Par kādu stabilitāti varam runāt! Bet objekts pastāv, attīstās, jo mums tas ir svarīgs.

- Viena no iecerēm ir Āraišu arheoloģisko parku iekļaut UNESCO pasaules kultūras mantojuma nacionālajā sarakstā.

- Tas ir ilgtermiņa darbs, ar pētījumiem jāpamato universālā vērtība. UNESCO gribam ierakstīt ne jau rekonstrukciju, bet to ezerpili, kas ir zem ūdens. Precīzi definēt varēsim, kad būs pētījumi. Ir izveidota darba grupa, ir izvērtēti virzieni, kuros jāstrādā. Viens no tiem – vērtējam Āraišu ezerpili citu Vidzemes ezermītnu kontekstā. Tas nozīmē, ka jāpēta ne tikai Āraišos, arī citos ezeros. Ne jau veikt arheoloģiskos izrakumus, bet kontrolmērījumus. Tad ejam tālāk, runājam par seno latgaļu saistību ar ūdeni – tā pārvaldīšanu, izmantošanu. Mērķis ir, jāstrādā. Ja kāds objekts ierakstīts UNESCO sarakstā, – tā ir vērtības pastiprināšana. UNESCO objekti ir iecienīti, un tas būtiski tūrisma un ieguvums ne jau tikai Āraišiem, bet plašai apkārtnē.

- Eiropas kultūras mantojumu dienu sarakstā mūsupusē nav daudz objektu.

- Pagājuši 50 gadi, kopš izveidots Gaujas Nacionālais parks un Āraiši tika iekļauti kā funkcionālā zona. Ir vērts atskatīties, tāpēc diskutēsim.

- Kur pašai Āraišos ir mīļākā vieta?

- Ir tāds Simtkalniņš, kur pāri dzelzceļam var tālu redzēt. Tā nav tikai man mīļa vieta, ik pa laikam kāds āraišnieks atnāk, pakavējas, ved draugus, ļaujās vējiem un bauda ainavu. Tur bija ziedoša dabiskā pļava. Pavasarī kalniņu uzara, raudāju. Nekas vēl nav iesēts. Protams, saprotu, ka tā ir lauksaimniecības zeme, bet... arī šajā situācijā vajadzētu atrast balansu, lai visi Āraiši nepārvēršas griķu laukos, lai saglabājas mozaikainava, lai ir arī mazie fūrumiņi un dabiskās pļavas. Simtkalniņš kas zina, kad bija arts, zāle bija sīka un reta, vai augs griķi? □

Lappusi sagatavoja
SARMĪTE FELDMANE

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par saturu atbild projekta īstenotājs izdevniecība SIA “Cēsu Druva”.